

Dr. sc. Ajdin Huseinspahić, docent  
Pravni fakultet Univerziteta u Zenici

## **NASLJEDNOPRAVNI STATUS SUPRUŽNIKA U BOSNI I HERCEGOVINI**

Važnost, kompleksnost i partikularizam regulisanja nasljednopravnog statusa bračnog i vanbračnog partnera u entitetu Federaciji BiH (F BiH), supružnika u entitetu Republika Srpska (RS) i bračnog druga na području Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (BD BiH) su razlogom naučno-istraživačke opservacije ove teme. Sva tri zakona o nasljeđivanju u BiH su bračnom partneru/supružniku/bračnom drugu dodijelila pravo na zakonsko nasljeđivanje, nakon čega su na različite načine regulisali pojedine nasljednopravne institute čiji su subjekti supružnici. Dok je zakonodavac u entitetu F BiH izjednačio nasljednopravni status bračnog i vanbračnog supružnika, dopuštajući im da međusobno sklope ugovor o nasljeđivanju, zakonodavci u entitetu RS i BD BiH, ne samo da ne regulišu, nego, u potpunosti ignorišu bilo kakvo nasljednopravno dejstvo vanbračne zajednice kao i postojanje bilo kakve mogućnosti za sklapanjem ugovora o nasljeđivanju. Iz navedenog zaključujemo da su razlike između lica koja su svoj nasljednopravni status stekli sklapanjem braka (u F BiH i zasnivanjem vanbračne zajednice), ne samo terminološke prirode nego i suštinskog karaktera. Ovakav pristup otvara vrata interlokalnog/unutrašnjeg sukoba zakona koji zahtijeva dodatni napor ne samo sudija i drugih praktičara prilikom rješavanja sporova nego i zakonodavaca. Da bi sagledali sve prednosti i nedostatke nasljednopravnog statusa supružnika u BiH nužno ih je opservirati u njihovim ulogama zakonskih, nužnih, testamentalnih ili ugovornih nasljednika kao i lica u čiju korist/teret nasljedni dijelovi drugih lica bivaju korigovani, kao i u ulozi lica koja polažu pravo na izdvajanje određenih predmeta iz zaostavštine, te na koncu sagledavanja razloga zbog čijeg postojanja supružnici nemaju pravo na nasljeđivanje. Pored toga, u radu je posebno fokusiran senzibilitet sva tri zakonodavca kada je riječ o posebnom nasljedno-pravnom statusu supružnika.

Ključne riječi: supružnik, naslijeđe, zakonski dio, nužni dio, ugovor o nasljeđivanju.

### **Uvod**

Historijski posmatrano, nasljedno-pravni odnosi su razvijani postepeno, shodno stepenu dostignutog ekonomskog razvoja društva. Tako su u ekonomski nerazvijenim društvima nasljedno-pravni odnosi bivali kohezivnim faktorom i kamenom-temeljcem opstanka zajednice, da bi vremenom, jačanjem ekonomskog

statusa pojedinaca, a samim tim i zajednice, nasljedno-pravni odnosi postajali „fleksibilnijim“, odnosno dispozitivnijim odnosom, gubeći karakter kogentnosti. Zapravo, u uslovima privrednog prosperiteta zajednice nasljedno-pravni odnosi su gubili svojstvo odnosa od opšteg interesa te sve više postajali širokim poljem dispozitivnosti. Tako su ostavitelji mogli sačinjavati testamente i činiti poklone, dok potencijalni nasljednici nisu morali prihvatiti nasljedstvo. No, i u takvim uslovima pojedine kategorije nasljednika su bile različito tretirane bivajući tako marginalizovane i diskriminisane. Među tim grupama nasljednika posebno izdvajamo žene-supruge, čiji nasljedno-pravni status je vijekovima, na području Europe (pa i šire), predstavljao „sivo pravno područje“. Tek sa pojavom modernih pravnih kodifikacija ovom pitanju je ozbiljnije pristupano.

Dok je u prošlosti pitanje nasljedno-pravnog statusa supruge bivalo društvenim kamenom-spoticanja, danas je pravna slika nešto drugačija, pošto je nasljedno-pravni akcent sa supruge premješten na nasljedni status supružnika koji je u pojedinim pravnim porecima posebno uređen. Zapravo, usudili bi se konstatovati da je na djelu pozitivna diskriminacija kroz posebne nasljedno-pravne odredbe kada su u pitanju supružnici. Slična situacija je i u partikularnom bosanskohercegovačkom pravnom sistemu. S tim u vezi, u radu ćemo se i fokusirati upravo na poseban status supružnika u nasljednom pravu u Bosni i Hercegovini (BiH).

## **1. Korijeni nasljedno-pravnog statusa supružnika u romansko-germanskom pravnom sistemu**

U pretklasično i klasično doba svrha braka, kojim je oficijelno bivala konstituisana rimska porodica (*familia*), je ostala ista kao i u starijem razdoblju: brak je još uvijek društvena činjenica, a ne civilnopravni odnos.<sup>1</sup> Tako je rimski brak i u tom periodu imao dva oblika i to: brak *cum manu* i brak *sine manu*.<sup>2</sup> Dok kod prvog oblika braka žena dolazi pod vlast muža, u braku *sine manu* to nije bio slučaj.<sup>3</sup> Brak *cum manu* bio je tipičan brak starog prava. Žena postaje članom muževljeve porodice i dolazi u direktnu zavisnost od *pater familiasa*.<sup>4</sup> Samim tim bivale su prekinute sve pravne veze žene sa njenim prijašnjim domusom. Žena nije više bila agnat u očevoj porodici, ali je sklapanjem braka postajala agnat sa agnatima muža. U novoj porodici ona je imala pravni status jednak statusu ostalih žena, a sva imovina žene u ovom braku koju je donijela i ostvarila prelazila je na starješinu nove porodice. Osnovno i jedino pravo koje je dobijala žena ulazeći u ovaj tip braka bilo je pravo nasljeđivanja. Naime, žena je bila izjednačena u nasljednim pravima sa ostalim ženskim članovima

---

1 Brak po civilnom pravu (*matrimonium iustum*) je trajna veza rimskog građanina sa ženom koja je Rimljanka ili bar koja ima *connubium*. Djeca iz takvog braka su rimski građani i potpadaju pod vlast oca porodice (*pater familias*). Više vidjeti: M. Boras/L. Margetić, *Rimsko pravo*, Informator, Zagreb, 1986, 82.

2 M. Horvat, *Rimsko pravo*, Školska knjiga, Zagreb, 1974, .....

3 Više vidjeti: M. Jovanović, *Komentar starog rimskog ius civile*, knjiga prva leges regiae, Pravni fakultet Niš, Centar za publikacije, Niš 2002, 62-63.

4 O ovlastima *pater familiasa* vidjeti: B.W. Frier/T.A.J. McGinn, *A Casebook on Roman family law*, Oxford University Press, Oxford, 1943, 189-192.

*domus*-a.<sup>5</sup> U braku bez *manus*-a, koji je bio tipičan za klasični i postklasični razvoj rimske države, zbog pretvaranja porodice u zajednicu potrošača te zbog privrednog i društvenog osamostaljenja žene, žena nije postajala agnat sa agnatima muža; zapravo ona je ostajala agnat u svojoj ranijoj porodici, a lice *sui iuris*, ako je ovaj položaj imala u času zaključenja braka.<sup>6</sup> Znači, sama činjenica sklapanja ovog braka nije uticala niti na pravnu, niti na poslovnu sposobnost žene.<sup>7</sup> No, ovaj brak je proizvodio druge učinke. Naime, muž i žena su bili ravnopravni, odnosno uzajamno obavezni na poštovanja i pomaganje, bili su obavezni na uzajemnu vjernost, kao i na suzdržavanje od svakog akta kojim bi bilo dovedeno u pitanje postojanje bračne zajednice. Zbog toga nisu smjeli da se kao supružnici uzajamno tuže, kao ni da jedno protiv drugog svjedoče. Žena je dobijala društveni status i domicil muža, kao i pravo da od muža zahtijeva izdržavanje.<sup>8</sup> Muž je mogao zahtijevati da žena živi u njegovom domaćinstvu, a što nam ukazuje na činjenicu da muž nije *ex lege* imao pravo „dovođenja u domus“, te da je žena imala pravo odlučiti da li će udvoljiti muževom zahtjevu. Uz to, muž je imao pravo da upravlja miraznim dobrima žene sve dotle dok je miraz koristio „*ad onera matrimonii sustinenda*“.<sup>9</sup> U odnosu na ostalu ženinu imovinu (*bona parapherna*) muž nije imao baš nikakvih prava, ukoliko žena posebnim ugovorom (*mandatum, depositum*)<sup>10</sup> nije na njega prenijela čuvanje i upravljanje svojom posebnom imovinom.<sup>11</sup> Ovakav društveni položaj žene u braku bez manusa bio je narušen negiranjem nasljednih prava žene u porodici muža, a koji je čak dovodio i do negiranja međusobnih nasljednih prava između majke i djece, jer se ova lica nisu nalazila u agnatskom nego samo u kognatskom srodstvu.<sup>12</sup>

Vlast porodičnog starješine nad ukućanima koja je inkorporisala široki spektar imovinskih i ličnih ovlašćenja nad njima se označavala kao *patria potestas*. Očinska vlast (*patria potestas*)<sup>13</sup> je doživotna i u najstarije vrijeme neograničena vlast kućnog

5 M. Horvat, *Rimsko pravo*, Školska knjiga, Zagreb, 1974, 76-77.

6 G. Mousourakis, *Fundamentals of Roman Private Law*, Springer Heidelberg New York Dordrecht London, 2012, 101-104.

7 I. Puhani, *Rimsko pravo*, Naučna knjiga, Beograd, 1974, 167.

8 *Ibid.*

9 Ovo je bilo usko vezano sa tadašnjom tendencijom da predbračnim poklonima olakša „vođenje domaćinstva“, a za što je bila presudna uloga miraza. Vidjeti: A. Berger, *Encyclopedic Dictionary of the Roman Law*, The American Philosophical Society Independence Square, Philadelphia, 1991, 608.

10 Brak se u pravu srednjovjekovne Franačke države sklapao ugovorom između budućeg muža i oca mladenke. Sastojao se od tri simbolična čina i to: simbolične kupovine, koja se smatrala kao zaručica (*mundij* je time prelazio na zaručnika), davanja miraza koji je od VII vijeka obligatoran i predaje djevojke mužu, tzv. *traditio puellae*. K. Bastaić/B. Krizman, *Opća historija države i prava - pregled razvitka*, Informator, Zagreb, 1976, 90.

11 Zabranom intercesije ili jemstva žene u korist muža dodatno je ojačana imovinska samostalnost žene, a što se jasno može pročitati iz edikata Augusta i Klaudija. Shono *oratio Antonini* pokloni među bračnim drugovima su mogli biti osnaženi samo u slučaju, ako je bračni drug-poklonodavac umro prije, a za vrijeme života nije opozvao darovanje. W.B. Frier/A.J.T. McGinn, 464-467 i 483.

12 Ova nepravedna pravila nasljednog prava biće ispravljena naknadnim donošenjem dvije senatske odluke (*Sc. Tertulianum* i *Sc. Orphitianum*), kao i pretorskim nasljedno-pravnim načelima. Vidjeti: A. Berger, 699.

13 Više o institutu *patria potestas* vidjeti: A.M. Rabello, *Effetti personali della „patria potestas“*, Milano, 1979.; R.P. Saller, *Patriarchy, Property and Death in the Roman Family*, Cambridge, 1994.; C.

starješine (*pater familias*) nad osobama i porodičnom imovinom.<sup>14</sup> Ona je obuhvatala tri tipa nadređenosti kojima je *pater familias* izražavao svoju sveukupnu porodičnu dominaciju, supremaciju i nadmoć nad svim članovima porodice. Te nadređenosti su se ogledale u: vlasti prema ženi (*manus*), vlasti prema robovima i njihovom djecom, te ostalim slobodnim članovima porodice (*potestas* u užem smislu).<sup>15</sup> Vlast porodičnog starješine je bila protegnuta i na ona lica koja bi bila ustupljena od strane drugih porodica, odnosno njihovih ranijih *pater familiasa*. Položaj ovih lica je bio povoljniji od položaja robova, a sigurno teži od položaja ostalih slobodnih članova porodice. U ovom položaju najčešće su se nalazila djeca koju bi njihov raniji *pater familias* ustupljivao na rad drugim porodicama.<sup>16</sup> Porodični starješina je predstavljao oličenje poluge državne vlasti i lokalnog organa moći čijim zapovijedima su se svi članovi *domusa* morali bespogovorno pokoravati. *Pater familias* je također i prvosveštenik porodičnog kulta, a kada umre, njemu se ukućani klanjaju i prinose mu žrtve kao kućnom božanstvu.<sup>17</sup> Nakon smrti oca porodice, kao i bilo kojeg drugog člana zajednice ili rimskog građanina, primjenjivana su „sistematizovana“ nasljedno-pravna pravila, s tim što je smrt *pater familiasa* bila od posebne važnosti za cijelu porodicu, pa čak i za rimsko društvo.

Iako je određena nasljedno-pravna pitanja nastojao riješiti još u ranijoj fazi izrade Kodifikacije Justinijan je ovaj posao ipak dovršio tek naknadno, izdavanjem Novela.<sup>18</sup> Budući da Novele „šute“ o nasljednom pravu bračnih partnera, i dalje je ostalo na snazi pretorsko pravilo da u pomanjkanju svih ostalih rođaka nasljeđuje bračni partner.<sup>19</sup> Ako nema nikoga ko bi se mogao javiti u ulozi nasljednika zaostavštinu je dobijao preživjeli bračni partner ili pak određene korporacije ili država. Kasnijim odredbama sadržanim u Novelama Justinijan se pobrinuo za zaštitu nasljednog prava žene, odnosno za nasljedno-pravni status udovice, čime je pokazao obzirnost i na tom planu.<sup>20</sup> Uz to, očigledno pod religijskim uticajem, Justinijan je odredio da vanbračna djeca nemaju pravo na nasljeđivanje, već samo na određena davanja u vidu alimentacije.<sup>21</sup>

---

Fayer, *La Familia Romana, Aspetti giuridici ed antiquari*, Vol. I, Rom, 1994.

14 M. Šarac/Z. Lučić, *Rimsko privatno pravo*, Sarajevo, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2006, 71.

15 D. Stojčević, *Rimsko privatno pravo*, Beograd, Savremena administracija, Beograd, 1975, 78.-79. M. Boras/ L. Margetić, 79.-80.

16 G. Mousourakis, 201.

17 *Ibid.*, 282.

18 Iz Institucija je vidljivo da se kompilatori Kodifikacija često dvoume između rješenja civilnog i pretorskog prava donoseći po njima pravedna rješenja ili priklanjajući se nekima od već postojećih rješenja. Izdavanjem Novela nasljedno-pravna pitanja će biti definitivno riješena, a često će biti i suprotna stavovima koje možemo naći u Institucijama.

19 Zanimljivo je da se Justinijan posebno pobrinuo za siromašnu udovicu, koja nije imala ni miraz niti drugih dobara. Uz ostale nasljednika je dobijala četvrtinu muževljeve imovine. Ukoliko je nasljeđivala sa svojom djecom dobijala je određeni dio na uživanje (*ususfructus*). M. Horvat, 321.

20 Više vidjeti: W.W. Buckland/A.D. McNair, *Roman Law and Common Law*, Oxford University Press, 2008, 184-185.

21 D. Stojčević, *Rimsko privatno pravo*, Savremena administracija, Beograd, 1975, 168.

## 2. Srednjovjekovni nasljedno-pravni status supružnika

Prilikom sklapanja braka u okviru srednjovjekovnog europskog pravnog kruga „interes“ kuće, a kod vladalačkih porodica i interes države bio je presudan, dok je želja pojedinaca bila sporedna. Shodno tome, bračni savez je značio „mir“ u okviru suparništva, odnosno otvorenog rata među porodicama, gdje se žena nalazila u ulozi zaloge i osnovnog instrumenta sloge. Žena je imala ulogu da održi porodični savez između dvije grupe; da doprinese produžetku porodične loze u koju je ušla rađajući za nju, stavljajući joj vjerno na raspolaganje svoje tijelo i imanje donijeto u miraz.<sup>22</sup> Prelazak žene iz jedne u drugu porodicu se nesporno morao odraziti i na njen nasljedno-pravni status.

Za razliku od srednjovjekovnog bizantijskog nasljednog prava, primjera radi, žena u Francuskoj nije imala pravo nasljeđivanja svoga muža. Po smrti svoga muža žena je dobijala ili dio zajedničke imovine supružnika, ili samo onu imovinu koju je muž naznačio u vidu bračnog dara prilikom sklapanja braka.<sup>23</sup>

Pošto je nasljeđivanje u srednjem vijeku smatrano kao korak ka raspadu porodične zajednice učešće u diobi tih dobara su uzimali svi članovi porodice, pa čak i sam pokojnik, što je bilo tipično za europsko nasljedno pravo tog perioda.<sup>24</sup> Prvobitno su žene bile isključene iz nasljeđivanja, uz mogućnost življenja u roditeljskom domu i uživanja miraznih dobara. No, ni ovo nije bilo generalno pravilo, jer u nekim zemljama sinovi nisu u potpunosti isključivali kćeri iz nasljeđa, koje su imale pravo nasljeđivati „upola ruke“ u pokretnoj imovini, ili su uopšte mogle nasljeđivati ako nije bilo sinova, i to prije ostalih nasljednika-muškaraca.<sup>25</sup>

Interesantan pravni izvor drevnoruskog prava je i *Pskovska sudna gramota*, donijeta krajem XIV vijeka, čije su odredbe na višem stepenu pravne tehnike u odnosu na Ruskú Pravdu. Ona oslikava odnose privredno i ekonomski najrazvijenijih sjeverozapadnih ruskih gradova.<sup>26</sup> Nasljedno pravo čini četvrtu tematsku cjelinu drugog dijela Gramote, a u okviru kojega je sloboda testamentalnog raspolaganja prilično velika. Kada je riječ o redovnom zakonskom redu nasljeđivanja, a shodno odredbama Gramote, nasljedna prava su uživali srodnici u silaznoj, uzlaznoj i

22 N. Deretić, *Zaključenje braka u pravnoj istoriji*, Pravni fakultet, Novi Sad, 2011, 128.

23 Po pravilu ženska lica nisu nasljeđivala feudalni posjed, ali ukoliko ne bi bilo muških nasljednika mogle su naslijediti i kćerke, obično po redoslijedu primogeniture. Općenito, za nasljedno pravo razvijenog feudalizma je bilo karakteristično da feudalni posjed nisu nasljeđivali preci, a pobočni srodnici samo u slučaju ako nije bilo direktnih potomaka. Do kraja srednjeg vijeka muški nasljednici po oćinskoj liniji su imali prioritet u nasljeđivanju s tim da su bliži nasljednici isključivali dalje, dok nasljeđivanje po poboćnoj liniji nije išlo dalje od sedmog stepena srodstva. A. Vajs/Lj. Kandić, *Opća istorija države i prava*, dvanaesto izdanje, savremena administracija, Beograd, 1984, 138.

24 Iz svega navedenog možemo zaključiti da je ovaj dio je najčešće uzimala crkva u svrhu otkupa grijeha umrllog, spašavanja njegove duše, traženja oprosta ili sjećanja na umrllog. Ovaj dio je u različitim pravnim sistemima različito imenovan. Često je odbijanje ustupanja crkvi ovih dobara oznaćavano kao bogohulno djelo koje najviše može štetiti pokojniku.

25 I.D. Martisević./S.V.Juškov/N.D. Dmitrievski, *Opća istorija države i prava, II deo-feudalizam*, Naućna knjiga, Beograd, 1950, 216.

26 Uz to, ovaj pravni akt, za razliku od Pravde, sadrži veći broj normi graćanskog prava, te propisuje pismenu formu sklapanja ugovora. A.V. Đorđević, *Ugovori obligacionog prava Rusije od XI-XV vijeka*, doktorska disertacija, Niš, 2013, 13.

pobočnoj liniji, za razliku od Ruske pravde koja nasljedna prava priznaje samo i isključivo djeci. Upravo na tom tragu Gramota je načinila iskorak izjednačavajući sinove i kćeri kao ravnopravne nasljednike, bilo da su ostavioci bojari ili seljaci.<sup>27</sup> Kada je riječ o nasljedno-pravnim odnosima između bračnih partnera u Gramoti je bilo regulisano da će supružnik imati pravo nasljeđivanja jedino u slučaju da partneri nisu imali vlastite djece i da su živjeli u zasebnom domaćinstvu. S druge strane, ukoliko su supružnici živjeli u zajedničkom domaćinstvu sa muževljevom rodbinom, nije postojalo pravo nasljeđivanja supružnika, nego je supružnik koji je nadživio drugoga imao isključivo pravo korišćenja imovine umrlog supružnika, bilo doživotno ili do momenta zaključenja novog braka.<sup>28</sup> Stupanjem u novi brak prestajala je svrha i cilj konzumacije nasljednog prava u obliku korišćenja imovine umrlog supružnika. Na tragu regulisanja prihvata nasljedstva antičko-rimskog nasljednog prava (*aditio hereditatis*),<sup>29</sup> u Gramoti je bilo je normirano da lica pozvana na nasljeđivanje nemaju slobode u izjašnjavanju o prihvatanju nasljedstva, nego su isto morali prihvatiti ukoliko su sa ostaviocem živjeli u porodičnoj i ekonomskoj zajednici.<sup>30</sup> Davanje na volju licima da prihvate ili odbiju nasljedstvo značilo bi destrukciju porodične homogenosti, a preko nje i narušavanje šire društveno-političke stabilnosti. Pravda uvažava postojanje odvojene imovine supružnika kao i posebna nasljedna prava djece na toj imovini.<sup>31</sup> U slučaju da nekoj ženi umre i drugi muž, a ima djece iz oba braka, djeca od prvog muža su nasljeđivala samo njegovu imovinu iz prvog braka, dok su djeca od drugog muža nasljeđivala imovinu drugog majčinog muža.<sup>32</sup>

### 3. Nasljedno-pravni status supružnika u BiH

S obzirom na postratno administrativno-teritorijalno uređenje BiH, a u pogledu nasljedno-pravnih odnosa, postoje tri Zakona o nasljeđivanju u BiH, i to: Zakon o nasljeđivanju FBiH, Zakon o nasljeđivanju R Srpske i Zakon o nasljeđivanju Brčko distrikta BiH.<sup>33</sup> U nastavku ćemo se fokusirati na nasljedno-pravni status

27 Ono što je također vrlo bitno naglasiti za nasljedno-pravne odnose regulisane u Gramoti je nepostojanje razlike između udatih i neudatih kćeri kada je riječ o pitanju nasljedstva, a jedina pravno-relevantna razlika među nasljednicima uslovljena je stepenom srodstva nasljednika i ostavioca. *Ibid.*, 106.

28 U tom slučaju pravi nasljednici su samo srodnici umrlog supružnika. *Ibid.*

29 U rimskom pravu je dugo vladalo mišljenje da određena lica moraju biti nasljednici, bez obzira na njihovu volju. O ovome vidjeti: M. Boras/L. Margetić, 29-31.

30 Gramota je predviđala i mogućnost lišavanja naslijeđa sina koji se iz zajednice izdvojio još za očeva života, a kasnije se nije starao o svojim roditeljima. D. Nikolić, *Drevnorusko slovensko pravo*, Javno preduzeće Službeni list SRJ, Beograd 2000, 106.

31 Imovinu, koja je pripadala prvoj pokojnoj ženi umrloga, nasljeđuju isključivo djeca iz tog, prvog braka, a ne i djeca iz njegovog drugog braka. *Ibid.*, 151-152.

32 U slučaju da je drugi muž kojim slučajem šta ošteti od imovine prvog muža njegove posljednje supruge, sinovi-nasljednici tog drugog muža su bili u obavezi da svojoj polubraći po majci nadoknade nastalu štetu. *Ibid.*, 152.

33 Zakon o nasljeđivanju Federacije BiH, („Službene novine FBiH“, br. 80/14)

Zakon o nasljeđivanju Republike Srpske, („Službeni glasnik RS“, br. 01/09, 55/09)

Zakon o nasljeđivanju Brčko distrikta BiH, (preuzet Zakon o nasljeđivanju SR BiH, prečišćeni tekst objavljen u „Službenom listu“, br. 7/80, 15/80). Od kraja marta 2018. godine na području Brčko distrikta BiH u primjeni je Zakon o nasljeđivanju koji je Skupština Brčko distrikta Bosne i Hercegovine

supružnika, odnosno na njihov poseban tretman u okviru nasljedno-pravnih odredbi u BiH.

### 3.1. Određivanje zaostavštine

Predmetima nasljeđivanja mogu biti samo stvari i prava koja pripadaju pojedincima, i koji kao takvi čine ostaviteljevu zaostavštinu, koja je predmetom zakonskog nasljeđivanja ili nasljeđivanja temeljem testamenta ili ugovora o nasljeđivanju.<sup>34</sup> Zakonodavac u entitetu FBiH jednim članom normira da se nasljeđivati mogu stvari i prava koja pripadaju fizičkim licima, osim onoga što se ne može naslijediti zbog svoje pravne prirode ili po zakonu, dok drugim članovima reguliše da ostaviteljevi potomci i usvojenici koji su živjeli u zajednici sa ostaviteljem, svojim radom, zaradom ili mu na drugi način pomagali u privređivanju imaju pravo zahtijevati da im se iz zaostavštine izdvoji dio koji odgovara njihovom doprinosu u povećanju vrijednosti ostaviteljeve imovine.<sup>35</sup> Tako izdvojeni dio ne spada u zaostavštinu i ne uzima se u obzir pri izračunavanju nužnog dijela, niti se uračunava nasljedniku u njegov nasljedni dio.<sup>36</sup> Pored toga, na sastav zaostavštine mogu uticati nadživjeli bračni partner i ostaviteljevi potomci koji su živjeli sa ostaviteljem u istom domaćinstvu, a kojima pripadaju predmeti domaćinstva, koji služe za zadovoljavanje njihovih svakodnevnih potreba, kao što su pokućstvo, namještaj, posteljina i slično, ali ne i ako su ovi predmeti znatnije vrijednosti. Tako izdvojeni predmeti ne uzimaju se u obzir pri izračunavanju nužnog dijela, niti se uračunavaju nasljedniku u njegov nasljedni dio.<sup>37</sup>

Zakonodavac u entitetu Republici Srpskoj (RS) predviđa da zaostavštinu čine sva nasljeđivanju podobna prava koja su ostaviocu pripadala do trenutka smrti, osim predmeta domaćinstva manje vrijednosti (pokućstvo, namještaj, posteljina i slično) koji služe svakodnevnim potrebama ostaviočevih potomaka, njegovog supružnika i roditelja, ako su sa ostaviocem živjeli u istom domaćinstvu, koji postaju zajedničko vlasništvo ovih lica.<sup>38</sup> U istom članu zakonodavac u entitetu RS je predvidio da zaostavštinu ne čine ni dobra za koje su ostaviočevu imovinu uvećali njegovi

---

usvojila na VI redovnoj sjednici održanoj 27. septembra 2017. godine kada je navedeni zakon i usvojen te objavljen u Službenom glasniku Brčko distrikta BiH br. 36/17. U vrijeme pisanja rada još uvijek je u primjeni bio stari zakon!

34 Čl. 2 ZN FBiH, čl. 2 st. 1 i 2 ZN R Srpske i čl. 2 ZN BD BiH.

35 „...član 37. Zakona o nasljeđivanju daje pravo potomku koji je u zajednici sa ostaviocem svojim trudom, zaradom ili inače pomagao ostaviocu u privređivanju, da iz zaostavštine izdvoji dio koji odgovara njegovom doprinosu u povećanju vrijednosti ostaviočeve imovine, neodređujući granicu uzrasta od koje potomak stiče pravo na učešće u povećanoj vrijednosti ostaviočeve imovine. Zato je sud bio dužan da u pogledu prinovka, koji se traži tužbom primjeni ovaj zakonski propis, utvrđujući pritom stvarni doprinos tužioca u sticanju prinovka bez obzira da li je u vrijeme pribavljanja pojedinih stvari koje predstavljaju prinovak bio maloljetan.“ Presuda Vrhovnog suda Srbije, br. GŽ-3678/56, od 15.I.1958. Godine. M. Kurdulija, *Priručnik za nasledno pravo sa odabranom sudskom praksom*, Savremena administracija, Beograd, 1972, 18.

36 Čl. 35 ZN FBiH.

37 Čl. 36 ZN FBiH.

38 Čl. 2 st. 3 ZN RS.

potomci koji su sa njim živjeli u zajednici i svojim trudom, zaradom ili inače mu pomagali u privređivanju, već ta dobra pripadaju potomku, srazmjerno dijelu za koji je uvećao ostaviočevu imovinu.<sup>39</sup>

Iako *a prima vista* navedena zakonodavna rješenja izgledaju ista ona se, ipak, razlikuju u krugu subjekata ovlaštenih da zahtijevaju izdvajanje određene vrijednosti iz zaostavštine, odnosno da polažu pravo na predmete domaćinstva manje vrijednosti. Tako je u entitetu RS u odnosu na rješenja u entitetu FBiH, a u slučaju umanjenja vrijednosti zaostavštine zbog izdvajanja imenovine potomcima koji su privređivali sa ostaviocem, krug lica ovlaštenih da to zahtijevaju sužen na potomke i usvojenike iz nepotpunog usvojenja dok je u FBiH to pravo priznato potomcima i usvojenicima ostavitelja. U slučaju izdvajanja predmeta domaćinstva taj krug je proširen i na ostaviočeve roditelje (dok je u entitetu FBiH to pravo dato samo nadživjelom bračnom partneru i ostaviteljevim potomcima).<sup>40</sup> Kada je riječ o izdvajanju dijela vrijednosti imovine koju su eventualno povećala lica koja su radila i privređivala u zajednici sa ostaviocem, u navedenim odredbama nisu spomenuti bračni i vanbračni partneri, jer oni taj svoj obligaciono-pravni zahtjev mogu koristiti temeljem odredaba porodičnih zakona u BiH.

Naime, tamo je propisano da bračnu stečevinu čini imovina koju su bračni partneri stekli radom za vrijeme trajanja bračne zajednice, kao i prihodi iz te imovine, dok pokloni trećih osoba učinjeni za vrijeme trajanja bračne zajednice (u novcu, stvarima, pružanju pomoći radom i sl.) ulaze u bračnu stečevinu, bez obzira na to koji ih je bračni partner primio, ukoliko drukčije ne proizlazi iz namjene poklona ili se iz okolnosti u momentu davanja poklona može zaključiti da je poklonodavalac želio učiniti poklon samo jednom od bračnih partnera.<sup>41</sup> Zakonodavac u entitetu RS je propisao da imovina koju bračni supružnik ima u času zaključenja braka ostaje njegova posebna imovina, dok se imovina koja je data kao miraz smatra posebnom imovinom žene. Uz to je regulisano da dobitak od igre na sreću predstavlja zajedničku imovinu. Imovinska dobit (tantijema) od autorskog prava i autorskom pravu srodnih prava, ostvarena u toku trajanja braka zajednička je imovina. Imovina koju su bračni supružnici stekli radom tokom bračne zajednice, kao i prihodi iz te imovine, čine zajedničku imovinu. Pokloni trećih lica učinjeni tokom bračne zajednice (u novcu,

---

39 Čl. 2 st. 4 ZN RS.

40 Zakonodavac u FBiH nije u slučaju izdvajanja predmeta domaćinstva naveo i vanbračnog partnera, te ja na sudskoj praksi da zauzme stav po ovom pitanju, pošto je temeljem odredbe čl. 9 st. 1 ZN FBiH vanbračni partner izjednačen sa bračnim partnerom samo u nasljeđivanju, ali ne i u izdvajanje predmeta domaćinstva. S druge strane, teleološkim tumačenjem navedene pravne odredbe ne vidimo razloga zbog kojeg i vanbračni partner ne bi imao pravo na postavljanje zahtjeva za izdvajanje predmeta domaćinstva.

41 Dobitak od igara na sreću je bračna stečevina, dok su prihodi od intelektualnog vlasništva ostvareni za vrijeme trajanja bračne zajednice bračna stečevina. Bračni partneri su u jednakim dijelovima suvlasnici u bračnoj stečevini ako nisu drukčije ugovorili. Budući bračni partneri, odnosno bračni partneri mogu bračnim ugovorom drukčije urediti svoje odnose vezane za bračnu stečevinu. Ukoliko je u zemljišne knjige kao vlasnik stečevine upisan jedan bračni partner, drugi bračni partner može zahtijevati ispravku upisa, u skladu sa Zakonom o zemljišnim knjigama Federacije Bosne i Hercegovine. Čl. 251 i 252 Porodičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine, („Službene novine FBiH”, br. 35/05 i 41/05, 31/14)-PZ FBiH.

stvarima, pružanju pomoći radom i sl.), ulaze u zajedničku bračnu imovinu, bez obzira koji ih je bračni drug primio, ukoliko drukčije ne proizlazi iz namjene poklona, ili se iz okolnosti u momentu davanja poklona može zaključiti da je poklonodavac želio učiniti poklon samo jednom od bračnih supružnika. Imovina koju u toku bračne zajednice jedan bračni supružnik stekne po nekom drugom zakonskom osnovu, njegova je posebna imovina.<sup>42</sup> Znači, zaostavštinu neće činiti onaj dio imovine koji pripada preživjelom supružniku kao bračna stečevina.

Pored činjenice srodstva i bračna veza između ostavitelja i drugog lica je također razlogom svrstavanja bračnog partnera u red zakonskih nasljednika. Nadživjeli supružnik nasljeđuje ostavitelja sa potomcima ostavitelja u prvom nasljednom redu, a ako ostavitelj nije ostavio potomke ili ga oni ne žele, odnosno ne mogu naslijediti, supružnik nasljeđuje po pravilima koja važe za drugi nasljedni red, što predstavlja tzv. koordinirajući sistem odnosa između srodnika ostavitelja i njegova supružnika, u kojem supružnik iz zaostavštine ostavitelja dobija određeni dio, uz mogućnost da se njegov nasljedni dio poveća<sup>43</sup> ili da naslijedi cijelu zaostavštinu pod uslovima predviđenim zakonom.<sup>44</sup> Slijedom toga, ukoliko je zaostavština tako male vrijednosti da bi njenom podjelom supružnik pao u oskudicu ili u slučaju da supružnik nasljeđuje u drugom nasljednom redu, ako su oba roditelja ostavitelja umrla prije ostavitelja, a nisu ostavila nijednog potomka ili ako se svi potomci, kao nasljednici prvog nasljednog reda, odreknu naslijeđa, supružnik će biti jedinim nasljednikom.<sup>45</sup> Do povećanja nasljednog dijela supružnika može doći ukoliko on nema nužnih sredstava za život ili je ostao kao jedini nasljednik prvog nasljednog reda (osim u slučaju odricanja potomaka, kada će po ZN FBiH dobiti cijelu zaostavštinu) kada prelazi u drugi nasljedni red i dobija jednu polovinu vrijednosti od zaostavštine.<sup>46</sup>

Shodno parantelarno-linearnom sistemu nasljeđivanja naši zakonodavci su kreirali tri, odnosno četiri nasljedna reda, s tim što je u ZN BD BiH prihvaćen zatvoreni sistem nasljeđivanja. U prvom redovnom zakonskom nasljednom redu zaostavštinu umrlog nasljeđuju njegovi potomci (bračni i vanbračni) i njegov supružnik (u FBiH i vanbračni) i to na jednake dijelove.<sup>47</sup> No, za razliku od ostalih nasljednika, čije je nasljedno pravo ograničeno nedostojnošću, odricanjem ili isključenjem iz nužnog nasljednog dijela, nasljedno pravo bračnih ili vanbračnih partnera (supružnika) je uslovljeno dodatnim okolnostima shodno kojima nadživjeli supružnik nema pravo da naslijedi supružnika-ostavitelja ako je ostavitelj podnio tužbu za razvod ili poništenje braka, a poslije smrti ostavitelja se utvrdi da je tužba bila osnovana, ako je brak sa ostaviteljem oglašen za nepostojeći<sup>48</sup> ili ako brak bude poništen

42 Čl. 270 Porodičnog zakona Republike Srpske, („Službeni glasnik RS”, br. 54/02 i 41/08)- PZ RS.

43 „Pri odlučivanju o povećanju nasljednog dijela bračnog druga sud uzima u obzir sve okolnosti slučaja, a naročito imovinske prilike i sposobnost za privređivanje bračnog druga i ostalih srodnika.“ Vrhovni sud Vojvodine, br. Gž-872/60. D. Medić/H. Tajić, *Nasljedno pravo u sudskoj praksi*, Privredna štampa, d.o.o., Sarajevo-Banjaluka, 2008, 65.

44 E. Hašić/A. Muslić/B. Krešić, *Priručnik za pripremu ispita iz Nasljednog prava*, Bihać, 2009, 28.

45 Čl. 26 ZN FBiH, čl. 23 ZN RS i čl. 23 ZN BD BiH.

46 Čl. 12 ZN FBiH, čl. 11 ZN RS i čl. 12 ZN BD BiH.

47 Čl. 10 ZN FBiH, čl. 9 ZN R Srpske i čl. 10 ZN BD BiH.

48 „Razvedeni bračni drug ne gubi pravo nasljeđivanja na osnovu testamenta, koji je njegov bivši bračni drug sastavio prije razvoda braka, samo zbog toga što je brak razveden, ako, dakle, brak nije

poslije smrti ostavitelja iz uzroka za čije je postojanje nadživjeli supružnik znao u vrijeme zaključenja braka, kao i u slučaju ako je zajednica života sa ostaviteljem trajno prestala krivicom nadživjelog supružnika ili u sporazumu sa ostaviteljem.<sup>49</sup> U FBiH je posebno regulisano da vanbračni partner nema pravo na nasljedstvo ako je njegova zajednica života s ostaviteljem trajno prestala prije ostaviteljeve smrti.<sup>50</sup> No, interesatno je da zakonodavci u BiH prilikom navođenja činjenica zbog kojih supružnik ne može naslijediti ostavitelja „operiraju“ terminom „krivice“ koja je kao koncept razvoda braka u bh. porodičnom zakonodavstvu već odavno napuštena, ali je u ovom slučaju upotrijebljena kako bi bilo ukazano na krivicu zbog prestanka zajednice života usljed koje po sili zakona nasljedno-pravni zahtijevi koji proizlaze iz bračne zajednice utrnuju.<sup>51</sup>

U slučaju da ostavitelja nasljeđuju samo potomci, cijela zaostavština će biti podijeljena na onoliko dijelova koliko je potomaka, od kojih će svaki potomak predstavljati posebnu liniju u nasljeđivanju, uz primjenu principa predstavljanja u neograničenom obimu, tako da umjesto potomka koji neće ili ne može biti nasljednik, odnosno koji je umro prije ostavitelja, na nasljedstvo će biti pozvani njegovi dalji potomci (unuci, praunuci ostavitelja itd.).<sup>52</sup> Konkurišu li na nasljedstvo potomci ostavitelja i njegov supružnik, zaostavština će biti podijeljena na jednake dijelove, pri čemu će supružnik predstavljati jednu samostalnu liniju, dok će djeca ostavitelja, svako za sebe, predstavljati posebne linije.<sup>53</sup> U takvim slučajevima zaostavštinu čini samo udio koji odgovara doprinosu ostavitelja u sticanju te imovine, dok ostatak

razveden njegovom krivicom.“ Vrhovni sud Srbije-Odjeljenje u Novom Sadu, br. GŽ-106/1964. M. Kurdulija, 44.

49 Čl. 25 ZN FBiH, čl. 24 ZN R Srpske i čl. 22 ZN BD BiH.

„Po članu 27 stav 2 tačka 3 Zakona o nasljeđivanju bračni drug nema pravo na naslijeđe ako je njegova zajednica života sa ostaviocem bila trajno prestala u sporazumu s njim. Žalbeni sud je našao da je okružni sud na osnovu javnobeležničke isprave od 4. oktobra 1940. godine pravilno ustanovio da je tužena trajno prekinula bračnu zajednicu sa ostaviocem.“ Presuda Vrhovnog suda APV, br. GŽ-757/56, od 19.IV.1957. *Ibid.*, 45.

„Nižestepeni sudovi zauzeli su stanovište da Lj. K., žena sad pokojnog Lj. T., nema pravo na nasljeđivanje iza muža ni na osnovu zakona ni na osnovu oporuke u smislu člana 27 stav 2 tačke 3 Zakona o nasljeđivanju, jer je utvrđeno da je njena zajednica života sa ostaviocem trajno prestala njenom krivicom. Pravilno je stanovište izneseno u reviziji da se propis člana 27 stav 2 tačke 3 Zakona o nasljeđivanju odnosi samo na zakonsko nasljeđivanje, a ne i nasljeđivanje na osnovu oporuke...“ Rješenje Vrhovnog suda Hrvatske, br. Rev-421/59, od 25.VI.1959. godine. *Ibid.*

„Zakonsko nasljedno pravo bračnog druga ne nalazi svoje opravdanje jedino u činjenici formalnog postojanja braka, nego to pravo pretpostavlja odnose među bračnim drugovima koji odgovaraju suštini i sadržini braka. Zato nastaje gubitak nasljednog prva bračnog druga kao posljedica trajnog prestanka zajednice života. Tako se objašnjava smisao odredbe stava 2 tačke 3 člana 26 Zakona o nasljeđivanju. No, nije svaki trajni prestanak zajednice života dovoljan razlog da se gubi pravo naslijeđa. Potrebno je da je zajednica života prestala iz uzroka koji su takođe i na strani onog bračnog druga koji se pojavljuje kao nasljednik, i to uzroka posebno predviđenih i kvalifikovanih u članu 27 tačka 3 Zakona o nasljeđivanju kao krivica za trajni prestanak života ili kao ponašanje koje u sporazumu sa drugim bračnim drugom uspostavlja trajni prestanak zajednice života.“ Presuda Saveznog vrhovnog suda, br. Rev-287/61, od 5.IX.1961. godine. *Ibid.*, 46.

50 Čl. 25 st. 3 ZN FBiH.

51 Brak je zakonom uređena zajednica života žene i muškarca. Čl. 6 PZ FBiH, Čl. 4 st. 1 PZ RS.

52 Čl. 11 ZN FBiH, čl. 10 ZN RS i čl. 11 ZN BD BiH.

53 D. B. Đurđević, *Institucije naslednog prava*, Službeni glasnik, Beograd, 2010, 86-87.

dijela, koji odgovara udjelu supružnika u bračnoj stečevini treba da se izdvoji iz zaostavštine ostavitelja.<sup>54</sup> Bez značaja je u takvim slučajevima što je eventualno takva imovina, koju čine nekretnine, upisana u zemljišnoj knjizi kao isključivo pravo vlasništva ostavitelja, pošto sticanje bračne stečevine u toku trajanja bračne zajednice predstavlja poseban način sticanja prava vlasništva,<sup>55</sup> tako da se u takvim slučajevima po samom zakonu stiče pravo vlasništva bez obzira na upis tog prava u zemljišnoj knjizi u korist samo jednog supružnika.<sup>56</sup> Ukoliko bi se kao nasljednik u prvom nasljednom redu pojavio samo supružnik ostavitelja, on po principu isključivosti ne nasljeđuje cijelu zaostavštinu, već prelazi u drugi nasljedni red i konkuriše na nasljedstvo sa roditeljima ostavitelja, odnosno njihovim potomcima, dobijajući tom prilikom jednu polovinu zaostavštine,<sup>57</sup> s jednim izuzetkom, primjenjivim na prostoru FBiH, kada će bračni, odnosno vanbračni partner dobiti cjelokupnu zaostavštinu kao nasljednik prvog nasljednog reda.

Drugi redovni zakonski nasljedni red u bosansko-hercegovačkom nasljedno-pravnom sistemu čine ostaviteljevi roditelji i njihovi potomaci, a u određenim slučajevima i supružnik ostavitelja.<sup>58</sup> Kao što uočavamo, u okviru ovog nasljednog reda se mogu pojaviti dvije grupe nasljednika, pri čemu će zaostavština biti podijeljena na dva jednaka dijela tako da roditelji ostavitelja nasljeđuju jednu polovinu zaostavštine na jednake dijelove, a drugu polovinu zaostavštine nasljeđuje supružnik ostavitelja. Ukoliko iza ostavitelja ostanu živi njegovi roditelji i njegov supružnik, onda jednu polovinu zaostavštine nasljeđuju roditelji na jednake dijelove, dakle oba roditelja po jednu četvrtinu, dok će drugu polovinu naslijediti supružnik. U slučaju da su ostavitelja nadživjeli jedan roditelj i supružnik, a ranije umrli, drugi, roditelj ostavio je potomke, na nasljedstvo konkurišu preživjeli roditelj, supružnik i potomci ranije umrlog roditelja i to na način da roditelju pripada nasljednički dio u vrijednosti od jedne četvrtine zaostavštine, supružniku dio od jedne polovine, a potomcima umrlog roditelja (ma koliko da ih postoji) primjenom principa predstavljanja vrijednost od jedne četvrtine vrijednosti zaostavštine.<sup>59</sup> Ukoliko bi nakon smrti ostavitelja ostali

54 Čl. 251 PZ FBiH, čl. 270 PZ RS, čl. 228 PZ BD BiH.

55 Čl. 23 st. 5 Zakon o stvarnim pravima F BiH-ZSP FBiH („Službene novine F BiH“, br. 66/13 i 100/13);

Čl. 23 st. 5 Zakon o stvarnim pravima RS-ZSP RS („Službeni glasnik RS“, br. 124/08, 58/9 i 95/11);

Čl. 117 Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima BD BiH-ZVSP BD BiH, („Službeni glasnik BD BiH“, br. 11/01, 8/03, 40/04 i 19/07).

56 „Nasljednici imaju pravo da traže utvrđivanje prava vlasništva po osnovu sticanja u braku njihovih pokojnih roditelja. Okolnost što se nepokretnost stečena u bračnoj zajednici vodi u zemljišnim knjigama samo na jednog bračnog druga, ne isključuje pravo njegovog bračnog druga, odnosno njegovog nasljednika da traži da se utvrdi doprinos bračnog druga na čije ime se vodi.“ Vrhovni sud Srbije, br. Gž-1574/78, od 21.VIII.1978. godine. D. Medić/H. Tajčić, 14.

„Pravo na utvrđenje bračne stečevine u odnosu na umrlog bračnog druga ne ovisi o pokretanju ili vode-nju ostavinskog postupka, niti je potrebno upućivanje nasljednika na parnicu, radi utvrđenje ostavinske imovine.“ Vrhovni sud Republike Hrvatske, br. Rev-1079/03, od 24.V.2006. godine. *Ibid.*, 53.

57 Čl. 12 st. 2 ZN FBiH, čl. 11 st. 2 ZN RS i čl. 12 st. 2 ZN BD BiH.

58 Čl. 12 st. 1 ZN FBiH, čl. 11 st. 1 ZN RS i čl. 12 st. 1 ZN BD BiH.

59 „Zaostavštinu lica umrlog bez potomaka i bračnog druga nasljeđuju njegovi roditelji na jednake dijelove. Ako su roditelji umrli prije ostavioca, njihovi potomci nasljeđuju dio zaostavštine koji bi svakom roditelju pripao da je nadživio ostavioca. Ako je samo jedan roditelj ostavio potomke, onda će oni

samo jedan roditelj i supružnik, pravo na podjelu zaostavštine bi polagali nadživjeli roditelj (koji bi po principu priraštaja naslijedio i dio drugog roditelja koji nije mogao ili nije želio da naslijedi svoj dio zaostavštine), kojem pripada jedna polovina vrijednosti zaostavštine, i supružniku kojem bi pripadala druga polovina.<sup>60</sup> U slučaju da pored supružnika u drugom nasljednom redu, koji se tu našao prešavši iz prvog nasljednog reda, nema ni roditelja niti njihovih potomaka (ili se isti ne mogu javiti u ulozi nasljednika), a shodno općim principima u nasljeđivanju, supružnik bi sam naslijedio cijelu zaostavštinu.<sup>61</sup> Sve dok ima bilo ko od roditelja ili njihovih potomaka bilo po ocu ili majci ostavitelja (ostaviteljeva polubraća i polusestre) supružnik će nasljeđivati jednu polovinu dok će potomci oca nasljeđivati očev, a potomci majke majčin dio, koji iznose po jednu četvrtinu zaostavštine.<sup>62</sup>

Zaostavštinu ostavitelja, u trećem nasljednom redu, koji nije ostavio ni potomke, ni roditelje, niti su oni ostavili nekog potomka, niti supružnika, nasljeđuju njegovi djedovi i babe/nane, na način da jednu polovinu naslijedi djed i baba/nana sa očeve strane, a drugu polovinu djed i baba/nana sa majčine strane. U ovom nasljednom redu pravo predstavljanja nasljedno pravo u entitetu R Srpska i BD BiH ograničava isključivo na djecu djedova i baba/nana (stričevi/amidže, ujaci/dajidže i tetke ostavitelja po ocu i majci), što znači da se po principu predstavljanja na nasljeđivanje ne mogu pozivati i njihovi potomci, tj. ostaviteljevi amidžići/amidžišne, dajdžići i dajdžišne te tetiči i tetišne.<sup>63</sup> Na drugoj strani, zakonodavac u entitetu FBiH je pravo predstavljanja u trećem nasljednom redu protekao na sve potomke djedova i baba/nana.<sup>64</sup>

U entitetu RS i BD BiH, ukoliko su na naslijeđe pozvana djeca sa ostavičevim supružnikom, a koja pri tome nemaju nužnih sredstava za život, do povećanja njihovog nasljednog dijela (isključivo na njihov zahtjev) može doći na teret ostaviočevog supružnika, a ne i na teret ostalih nasljednika prvog nasljednog reda. Pored toga predviđeno je da sud može cjelokupnu zaostavštinu dosuditi djeci ukoliko je ona tako male vrijednosti da bi njenom podjelom djeca zapala u oskudicu.<sup>65</sup> Ako neko od djece nema nužnih sredstava za život može zahtijevati povećanje svog dijela kako

---

naslijediti cjelokupnu zaostavštinu.“ Savezni sud, br. Gž-104/95. *Ibid.*, 52.

60 „Zakonski su nasljednici na ravne dijelove bračni drug i sestra ostaviočeva u slučaju da nema drugih zakonskih nasljednika.“ Vrhovni sud Vojvodine, br. Gž-50/52, od 29.II.1952. godine. D. Medić/H. Tajić, 51.

61 „...Međutim, prema članu 16 istog zakona, ukoliko su oba roditelja ostaviočeva umrla bez potomstva prije ostavioca, cijelu zaostavštinu nasljeđuje nadživjeli bračni drug ostaviočev. Po ocjeni okružnog suda, uvijek onda kada bračni drug nasljeđuje cjelokupnu imovinu iza smrti svog pokojnog bračnog druga kao ostavioca, u smislu čl. 16 Zakona o nasljeđivanju ne postoji obaveza plaćanja poreza na naslijeđe na strani bračnog druga kao nasljednika, jer je ovakav pravni sistem u skladu sa odredbom čl. 69 st. 1 tačka 1 Zakona o porezima građana...“ Okružni sud u Kragujevcu, br. U-165/86. S. R. Vuković, *Komentar Zakona o nasljeđivanju sa sudskom praksom, obrascima, registrom pojmova i prilogom, četvrto izdanje*, „Poslovni biro“ d.o.o., Beograd, 2007, 43.

62 Ukoliko u drugom nasljednom redu ne bi bilo supružnika zaostavštinu bi ravnomijerno podijelili rodonačelnici drugog koljena, tj. ostaviočevi roditelji (otac i majka po jednu polovinu), uz neograničenu primjenu principa predstavljanja.

63 Čl. 16 st. 2 i 3 ZN RS, čl. 17 st. 2 i 3 ZN BD BiH.

64 Čl. 16 st. 2 i 3 ZN FBiH.

65 Čl. 23 st. 1 ZN RS i čl. 21 st. 1 ZN BD BiH.

prema supružniku tako i prema ostaloj ostaviočevoj djeci, ali ne i prema ostalim potomcima.<sup>66</sup> Na ovaj način je krug nasljednika na čiji teret može doći do povećanja nasljednog dijela djece koja nemaju nužnih sredstava za život, proširili samo na ostalu ostaviočevu djecu. U svakom slučaju sud ima obavezu da uzme u obzir sve okolnosti, a naročito imovinske prilike i sposobnosti za privređivanje svakog djeteta i supružnika, trajanje bračne zajednice, kao i vrijednost zaostavštine.<sup>67</sup> Znači, dok je u FBiH povećanje nasljednog dijela djece moguće na teret svih nasljednika prvog nasljednog reda (pa tako i potomaka),<sup>68</sup> dotle je po ZN RS i ZN BD BiH, dopušteno da do povećanje nasljednog dijela dođe isključivo na teret supružnika i prvostepenih potomaka, odnosno ostale djece.<sup>69</sup> Zaključimo, dok je u entitetu FBiH moguće povećanje nasljednog dijela djeteta na teret supružnika, unuka, praunuka itd., na preostalom dijelu bosansko-hercegovačkog pravnog prostora je to moguće samo u korist supružnika, odnosno supružnika i ostale djece.

Kada je supružnik pozvan na naslijeđe sa nasljednicima prvog ili drugog nasljednog reda sud može, na zahtjev supružnika (nikada po službenoj dužnosti),<sup>70</sup> odlučiti da supružnik naslijedi jedan dio od nasljednog dijela zaostavštine koji bi po zakonu trebalo da naslijede ostali nasljednici.<sup>71</sup> U ovom slučaju teret povećanja nasljednog dijela supružnika ili čak nasljeđivanja cjelokupne zaostavštine od strane supružnika pada na sve nasljednike prvog ili drugog nasljednog reda, u čemu su naša sva tri zakonodavca jedinstvena.<sup>72</sup> Ako je vrijednost zaostavštine tako mala da bi njenom podjelom supružnik zapao u oskudicu, sud može odlučiti da cijelu zaostavštinu naslijedi supružnik.<sup>73</sup> Uslov donošenja ovakve odluke ostavinskog suda

---

66 Čl. 23 st. 2 ZN RS i čl. 21 st. 2 ZN BD BiH.

67 Čl. 23 ZN FBiH.

68 Čl. 24 ZN FBiH.

69 Dok zakonodavac u FBiH u svim odredbama koje regulišu odnosno pitanje koristi množinu imenice „dijete“, upotrebljavajući tako pojam „djece koja nemaju nužnih sredstava za život“, „djece koja bi zapala u oskudicu“, zakonodavci u entitetu RS i BD BiH u prvom stavu (koji dopušta povećanje nasljednog dijela djece na teret supružnika/bračnog druga) koriste množinu imenice „dijete“, dok drugi stav (koji dopušta povećanje nasljednog dijela „nekog od djece“ na teret supružnika/bračnog druga i druge djece) počinje dosta nepreciznom terminologijom „Ako neko od djece...“, pri čemu i tumačenja mogu biti različita.

70 „Pošto se smrću tužioca gasi pravo predviđeno u članu 28. Zakona o nasljeđivanju, pošto smrću tužioca ne prelazi na njegove nasljednike pravo da traže povećanje tužiočevog nasljednog dijela, -to parnica praktički više nema svrhe. Ne postoji odgovarajući subjekt niti odgovarajući pravni interes da se parnica dalje vodi. Za ovakvu situaciju ne važi odredba člana 93. Zakona o parničnom postupku, kao ni odredba člana 201 stav 1 tačka 1 istog Zakona, prema kojima bi se postupak mogao nastaviti sa punomoćnikom umrlog tužioca.“ Rješenje Vrhovnog suda Jugoslavije, br. Rev-397/62, od 28.V.1963. godine.

71 „Sud može na zahtjev bračnog druga odlučiti da mu se poveća nasljedni dio iz dijela zaostavštine koji bi pripao drugim nasljednicima ostavioca, ako bračni drug nema nužnih sredstava za život a zaostavština je tako mala da bi njenom podjelom bračni drug zapao u oskudicu. Nasljedno pravo drugih nasljednika može se, dakle, odlukom suda ograničiti zato da bračni drug ostavioca, koji nema sredstava za život, ne zapadne u oskudicu podjelom zaostavštine male vrijednosti. U tome je opravdanje i praktični smisao člana 28. Zakona o nasljeđivanju...“ Rješenje Vrhovnog suda Jugoslavije, br. Rev-3967/62, od 28.V.1963. godine. *Ibid.*, 71.

72 Čl. 26 st. 1 ZN FBiH, čl. 25 st. 1 ZN RS i čl. 23 st. 1 ZN BD BiH.

73 „I kada je u pitanju mala vrijednost zaostavštine ostaviočev bračni drug ne može zahtijevati da se

je činjenica da supružnik nema nužnih sredstava za život,<sup>74</sup> pri čemu će sud uzeti u obzir sve okolnosti konkretnog slučaja, a naročito imovinske prilike i sposobnosti za privređivanje supružnika, trajanje bračne zajednice, imovinske prilike srodnika prema kojima je postavljen ovakav zahtjev i njihovu sposobnost za privređivanje, kao i vrijednost zaostavštine.<sup>75</sup>

Kada su roditelji ostavitelja pozvani na naslijeđe zajedno sa ostaviteljevim supružnikom u drugom redovnom zakonskom nasljednom redu, sud može, na njihov zahtjev, (ne i po službenoj dužnosti) odlučiti da roditelji naslijeđe i jedan dio zaostavštine koji bi po zakonu trebalo da naslijedi supružnik. Uslov postavljanja ovog zahtijeva je da roditelji nemaju nužnih sredstava za život. Jednako kao i u prethodnim slučajevima, sud može odlučiti i da roditelji naslijeđe cjelokupnu zaostavštinu, ako je ona tako male vrijednosti da bi njenom podjelom roditelji zapali u oskudicu. U navedenim slučajevima do ravnomjernog povećanja nasljednog dijela oba roditelja ili čak preuzimanja cjelokupne zaostavštine dolazi na teret supružnika.<sup>76</sup> Prethodno navedno se odnosi na situaciju u kojoj su živa oba roditelja ostaviočeva koji konkurišu na naslijeđe zajedno sa supružnikom. Međutim, ako se na naslijeđe pored supružnika poziva samo jedan roditelj vrlo je bitan razlog zbog kojeg se i drugi roditelj ne poziva na naslijeđe, jer će u zavisnosti od tog razloga i krug lica opterećenih zahtijevom za povećanje nasljednog dijela roditelja (ili dosuđivanja cjelokupnog naslijeđa roditelju) biti uži ili širi, a na što utiče i karakter obaveze izdržavanja među njima kao supružnicima. Ako je između roditelja zajednica života trajno prestala, a samo jedan od njih nema nužnih sredstava za život, taj roditelj ostavitelja može zahtijevati povećanje nasljednog dijela i to ne samo na teret supružnika, nego i na teret drugog roditelja ostavitelja.<sup>77</sup> Trajni prestanak zajednice života između roditelja može biti posljedica razvoda braka, ali i nezavisno od toga, pošto uslov postavljanja zahtijeva za povećanje nasljednog dijela i nije postojanje ili nepostojanje braka. Pored prvog slučaja u kojem je zajednica života među ostaviteljevim roditeljima

---

njegov nasljedni dio poveća ili da naslijedi cijelu zaostavštinu ukoliko on nije bez nužnih sredstava za život.“ Okružni sud u Zrenjaninu, br. Gž-1381/94, od 27.XI.1996. godine. D. Medić/H. Tajić, 70.

„Supruga ima pravo nasljeđivanja na cjelokupnoj zaostavštini iza smrti svoga supruga, ako je predmetna zaostavština male vrijednosti, a imovinske i zdravstvene prilike u kojima se ona nalazi upućuju na to da bi podjelom zaostavštine tužilja došla u oskudicu.“ Četvrti Opštinski sud u Beogradu, br. P-2528/99; Okružni su u Beogradu, br. Gž-6086/00 i Vrhovni sud Srbije, br. Rev-1291/01, od 23.III.2001. godine. *Ibid.*

74 „Odluka suda o uvećanju nasljednog dijela supružnika ostavitelja zavisi od ocjene da li vlastitim radom ili iz naslijeđene, odnosno druge imovine može podmiriti osnovne životne potrebe, ne uzimajući u obzir eventualnu pomoć od srodnika ili prava da zahtijeva zakonsko izdržavanje. Povećanje nasljednog dijela može se dosuditi samo na teret nasljednog dijela nekog od sunasljednika.“ Vrhovni sud BiH, br. Rev-156/89, od 27.II.1989. E. Hašić/A.Muslić/B. Krešić, 38.

75 Čl. 26 st. 2 ZN FBiH, čl. 25 st. 2 ZN RS i čl. 23 st. 2 ZN BD BiH.

76 Čl. 27 st. 1 i 2 ZN FBiH, čl. 26 st. 1 ZN RS i čl. 24 st. 1 ZN BD BiH.

77 Ovo je u skladu sa odredbama porodičnih zakona u našoj zemlji o izdržavanju, a koji jedinstveno regulišu da će bračni/vanbračni partner imati pravo na izdržavanje ukoliko nema sredstava za život ili ih ne može obezbijediti iz vlastite imovine, a nesposoban je za rad ili ne može zaposliti. U našem slučaju supružnik može biti u situaciji da nema sredstava za život, pa čak i da je nesposoban za rad ili da se ne može zaposliti, ali istovremeno može postavljajući prethodni zahtjev obezbijediti sredstva čime bi mogao povećati vlastitu imovinu. Čl. 224 PZ FBiH, čl. 241 PZ RS, čl. 203 PZ BD BiH.

trajno prestala,<sup>78</sup> postoji i drugi slučaj. Naime, kada je jedan roditelj ostavitelja umro prije ostavitelja ostavljajući svoje potomstvo (tj. ostaviteljevu braću i sestre itd.), nadživjeli roditelj, koji nema nužnih sredstava za život, može zahtijevati povećanje svog nasljednog dijela i to kako u odnosu prema supružniku ostavitelja tako i prema nasljednicima umrlog roditelja ostavitelja, tj. njegovim potomcima koji prema principu predstavljanja dolaze na njegovo upražnjeno nasljedno mjesto.<sup>79</sup> Pri donošenju odluke, kao i u svim prethodnim slučajevima, sud ima u obavezi da uzme u obzir sve okolnosti konkretnog slučaja, a naročito imovinske prilike i sposobnost za privređivanje roditelja, imovinske prilike bračnog partnera, odnosno nasljednika umrlog roditelja i njegovu sposobnost za privređivanje i vrijednost zaostavštine.<sup>80</sup>

Zakonodavci u entitetu RS i BD BiH su predvidjeli posebna pravila nasljeđivanja kada je u pitanju nasljeđivanje autorskih imovinskih prava predviđajući da će ista nasljeđivati ostaviteljeva djeca, supružnik i roditelji, uz primjenu svih pravila redovnog zakonskog nasljeđivanja.<sup>81</sup> S druge strane, novim zakonom u oblasti nasljednog prava u FBiH su brisane posebne odredbe o nasljeđivanju autorskih imovinskih prava.

### 3.2. Nužno nasljeđivanje

Kako god zakonski nasljedni red uvažava poseban status supružnika jednako tako i odredbe o nužnom nasljeđivanju posebnu pažnju posvećuje toj statusnoj kategoriji. Svrha nužnog nasljeđivanja je da najbliži srodnici i supružnik dobiju izvjestan dio zaostavštine, bez obzira na ostaviteljevu volju. Pravo na nužni dio ovlašteni krug lica može ostvariti samo na zahtjev, a nikada po službenoj dužnosti.<sup>82</sup>

Zakonodavci u BiH su regulisali da će po objektivnom kriterijumu, u svojstvu apsolutnih nužnih nasljednika, naslijediti: ostaviteljeva djeca, ostaviteljevi usvojenici (u FBiH samo usvojenici iz potpunog usvojenja) i ostaviteljev bračni partner.<sup>83</sup> Navedena lica imaju pravo na jednu polovinu od redovnog nasljednog dijela koji bi im pripao da nije povrijeđen njihov nužni nasljedni dio.<sup>84</sup> U krug relativnih nužnih nasljednika, koji nasljeđuju po objektivno-subjektivnom kriterijumu (nemaju nužnih sredstava za život i trajno su nesposobni za rad) ubrajamo: ostaviteljeve unuke i dalje potomke, ostaviteljeve usvojenike i njihove potomke, (u FBiH usvojenike iz nepotpunog usvojenja i njihove potomke), ostaviteljeve roditelje, te prvostepene potomke roditelja tj. braću i sestre (bilo po ocu i majci ili samo po ocu (*consaguinei*))

78 Čl. 27 st. 3 ZN FBiH, čl. 26 st. 2 ZN RS i čl. 24 st. 2 ZN BD BiH.

79 Čl. 27 st. 4 ZN FBiH, čl. 26 st. 3 ZN RS i čl. 24 st. 3 ZN BD BiH.

80 Čl. 27 st. 5 ZN FBiH, čl. 26 st. 4 ZN RS i čl. 24 st. 4 ZN BD BiH.

81 Čl. 27 i 28 ZN RS i čl. 25 i 26 ZN BD BiH.

82 Čl. 44 ZN FBiH, čl. 46 ZN RS i čl. 44 ZN BD BiH.

83 Čl. 28 st. 1 ZN FBiH. Iako u konkretnom članu federalni zakonodavac ne navodi vanbračnog partnera kao nužnog nasljednika mišljenja smo da je riječ samo o propustu tehničke prirode, pošto je temeljem čl. 9 st. 1 ZN FBiH postavljeno generalno pravilo da vanbračni partner nasljeđuje na osnovu zakona te da je u pravu nasljeđivanja izjednačen sa bračnim partnerom.

84 Čl. 29 st. 2 ZN FBiH, čl. 31 st. 1 ZN RS i čl. 29 st. 2 ZN BD BiH.

ili samo po majci (*uterini*)).<sup>85</sup> Krug relativnih nužnih nasljednika polaže pravo na jednu trećinu od redovnog zakonskoga nasljednog dijela, koji bi ta lica dobila da nije povrijeđen njihov nužni zakonski dio. Nužne nasljednike možemo svrstati u dva nasljedna reda koja su identična redovnim zakonskim nasljednim redovima, s tim da je kod nužnog nasljeđivanja pravo predstavljanja ograničeno u pogledu ostaviteljeve braće i sestara i njihovih potomaka, odnosno bratića i sestrića.<sup>86</sup> Tako će prvi nužni zakonski nasljedni red sačinjavati ostaviteljeva djeca, odnosno njihovi potomci po pravu predstavljanja, usvojenici i njihovi potomci po pravu predstavljanja (uz poseban tretman usvojenika iz nepotpunog usvojenja i njihovih potomaka) i bračni, odnosno vanbračni partner.<sup>87</sup> Drugi nužni zakonski nasljedni red čine bračni, odnosno vanbračni partneri (ukoliko su ostali sami u prvom nasljednom redu, osim u slučaju odricanja ostalih nasljednika prvog nasljednog reda), ostaviočevi roditelji i njihovi prvostepeni potomci po pravu predstavljanja, tj. ostaviteljeva braća i sestre, ali ne i njihovi potomci. Zaključimo, prvi i drugi nužni nasljedni red nisu utemeljeni na podjeli nužnih nasljednika po kriterijumima za nužno nasljeđivanje, nego prema pravilima redovnog zakonskog nasljeđivanja, a što istovremeno podrazumijeva da u prvom nužnom nasljednom redu postoje lica koja pravo na nužni dio mogu polagati po oba kriterijuma, dok u drugom nužnom nasljednom redu do izražaja dolazi isključivo primjena objektivno-subjektivnog kriterijuma.

85 Čl. 28 st. 2 ZN FBiH, čl. 30 st. 2 ZN RS i čl. 28 st. 2 ZN BD BiH.

86 Prilikom određenja kruga nužnih nasljednika i u zemljima regiona dolazi do izražaja različita zakonska regulacija. Tako Zakon o dedovanju R Slovenije predviđa da su nužni nasljednici po objektivnom kriterijumu ostaviočevi potomci, njegovi usvojenici i njihovi potomci, ostaviteljevi roditelji i supružnik, dok će po objektivno-subjektivnom kriterijumu pravo na nužni dio imati ostaviteljevi djedovi i babe i braća i sestre. U Sloveniji vanbračni srodnici i partneri su izjednačeni prilikom nasljeđivanja. Čl. 25 i 4 Zakona o dedovanju R Slovenije.; Zakonom o nasljeđivanju RS je krug nužnih nasljednika drugačije uređen, tako da su po objektivnom kriterijumu nasljeđivali ostaviočevi potomci, usvojenici i njihovi potomci, bračni drug i usvojilac. S druge strane, usvojilac iz nepotpunog usvojenja, ostaviteljeva braća i sestre, njegovi djedovi i babe i ostaviteljevi ostali preci su nužnim nasljednicima mogli postati isključivo po objektivno-subjektivnom kriterijumu. Vanbračni suprug nema prava nasljeđivanja, pa čak ni svog supružnika (ZN RS ga uopće i ne pominje), dok su vanbračna djeca izjednačena sa bračnom. Čl. 39 ZN RS.; U R Hrvatskoj je regulisano da potomci umrloga, njegovi usvojenici i njihovi potomci i njegov bračni drug je nužni nasljednik po objektivnom kriterijumu, dok su usvojitelji, ostaviteljevi roditelji kao i svi ostali ostaviočevi preci nužni nasljednici samo ako su trajno nesposobni za rad i nemaju nužnih sredstava za život. U Hrvatskoj je vanbračni drug u nasljeđivanju izjednačen sa bračnim, jednako kao što su i vanbračna djeca i njihovi potomci izjednačena sa bračnom djecom i njihovim potomcima. Čl. 69, 8 i 21 ZN RH.; Zakonom o nasljeđivanju R CG je predviđeno da su nužni nasljednici potomci ostavioca, njegov supružnik, njegovi usvojenici i njihovi potomci, njegovi roditelji i njegovi usvojioci. Djedovi i babe i braća i sestre ostavioca su nužni nasljednici samo ako su trajno nesposobni za rad i nemaju nužnih sredstava za život. U Crnoj Gori vanbračni srodnici su izjednačeni sa bračnim srodnici, dok vanbračni partner ima pravo nasljeđivanja svog supružnika. Čl. 27, 4 i 9 ZN R CG.; Odredbama Zakona o nasljeđivanju R Kosova je regulisano da su nužni nasljednici po objektivnom kriterijumu potomci umrlog lica, usvojena djeca, njihovi potomci, njegovi roditelji i supružnik, dok će pod objektivno-subjektivnim kriterijumom nužni nasljedni dio moći dobiti roditelji umrlog lica i njegova/njena braća i sestre. Na području Kosova vanbračni partner prema izričitoj zakonskoj odredbi ne može biti nužni nasljednik, dok je njegovo redovno zakonsko nasljeđivanje ograničeno samo na supružnika. Vanbračna djeca su u nasljeđivanju izjednačena sa bračnom djecom samo ako im je očinstvo poznato ili utvrđeno sudskom odlukom. Čl. 30, 28 i 3 ZN RK.

87 Čl. 8, 10 i 11 ZN FBiH, čl. 8, 9 i 10 ZN R Srpske i čl. 9, 10 i 11 ZN BD BiH.

Ukoliko bude utvrđena povreda nužnog nasljednog djela nužno je opozivanje testamenta, odnosno ugovora o nasljeđivanju i poklona kojima nužni dio može biti i povrijeđen. No, do opozivanja poklona može doći i zbog prestanka braka. Ukoliko je došlo do razvoda braka bez ičije krivice, učinjeni pokloni ne mogu biti opozvani, već ih svaki supružnik zadržava. No, ako je brak razveden krivicom supružnika-poklonoprimeca, a pri tome je poklon veće vrijednosti dat supružniku povodom sklapanja braka ili u toku trajanja braka, moguće je opozivanje ugovora o poklonu.<sup>88</sup> „Nema pravne važnosti odredba o odricanju unaprijed od prava na opoziv. Jedino se uobičajeni prigodni pokloni, nagradni pokloni i pokloni učinjeni iz zahvalnosti ne mogu opozvati i pobijati.“<sup>89</sup>

Iako sva tri zakonodavca propisuju zabranu zaključenja ugovora o nasljeđivanju proglašavajući ništavim svaki onaj ugovor kojim se neki od saugovarača obavezuje da ostavi cjelokupnu svoju imovinu ili njen dio saugovaraču ili trećem licu, ipak je ZN FBiH dopušteno zaključenje ugovora o nasljeđivanju i to samo između bračnih i vanbračnih partnera ili lica koja će tek stupiti u brak ili vanbračnu zajednicu, tako da će u posljednjem slučaju ovom ugovoru, biti dodat uslov sa suspenzivnim dejstvom ugovora o nasljeđivanju.<sup>90</sup> Takvo određenje federalnog zakonodavca ostavilo je prostora da konstatujemo da u FBiH pored testamenta i zakona postoji i ugovor o nasljeđivanju kao *iustus titulus* u nasljeđivanju sa najprioritetnijim dejstvom.<sup>91</sup> Osnovne karakteristike ugovora o nasljeđivanju proizlaze iz njegovog zakonskog određenja kao ugovora kojim se ugovorne strane međusobno određuju za nasljednike ili jedna strana drugu određuje za svog nasljednika što ova strana prihvata. Prema tome ugovorom o nasljeđivanju se bračni ili vanbračni partneri međusobno imenuju nasljednicima ili jedna strana drugu određuje za svoga nasljednika, što ova strana prihvata.<sup>92</sup> Shodno ovakvog zakonskog određenju, u literaturi je zastupljeno mišljenje da ovaj ugovor može biti jednostran ili dvostran, a sve u zavisnosti od toga da li je njime jedna stranka postavljena za nasljednika ili su se dvije stranke međusobno imenovala nasljednicima.<sup>93</sup> Neki autori smatraju da ovaj ugovor može izazvati poistovjećivanje sa jednostranoobavezujućim i dvostranoobavezujućim pravnim poslovima, te stoga predlažu termine jednostrano imenujući i dvostrano imenujući ugovor, uz konstataciju

---

88 Mogućnost opozivanja poklona u slučaju poništenja braka zavisi od savjesnosti, odnosno nesavjesnosti poklonoprimeca i poklonodavaca, tj. od toga da li su oni znali za okolnosti zbog koje je brak poništen, pa ako je poklonoprimac bio savjestan on ima pravo da zadrži poklon, čak i kada bi poklonodavac bio savjestan. Sporno je kada su oba supružnika nesavjesna, tako da jedni smatraju kako niko od njih neće opozvati poklon dok drugi drže da će to obje strane biti u mogućnosti. M. Mijačić, *Obligacioni ugovori*, Savremena administracija, Beograd, 1988, 71-72.

89 E. Bikić/M. Povlakić/S. Suljević/M. Plavšić, *Notarsko pravo*, Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH TDP, Sarajevo, 2013, 285.

90 Uz sve navedeno to je strogo lični pravni posao, koji mogu zaključiti samo potpuno poslovno sposobna lica. Čl. 126 ZN FBiH. Pošto smo već prethodno, u poglavlju 9.2. iznijeli najvažnije karakteristike ovog ugovora u pravnom sistemu FBiH, na ovom mjestu ćemo samo akcentirati njegov praktični značaj.

91 Čl. 129 ZN FBiH.

92 E. Bikić/M. Povlakić/S. Suljević/M. Plavšić, 491.

93 *Ibid.*, 491-492.

da je navedena terminologija strana našoj uobičajenoj pravnoj terminologiji.<sup>94</sup> „Budući da se radi o ugovoru, a ne o jednostranom pravnom poslu, druga strana mora prihvatiti takvo postavljanje i nakon toga ne postoji mogućnost jednostranog opoziva ugovora o nasljeđivanju. Ovdje je sasvim jasna razlika između testamenta kao jednostranog pravnog posla i ugovora o nasljeđivanju kao dvostranog pravnog posla koji može sadržavati jednostrano ili dvostrano postavljanje nasljednika.“<sup>95</sup> Jednako kao i testament, ugovor o nasljeđivanju je strogo lični pravni posao, što znači da u ovom ugovoru nema mjesta zastupanju.<sup>96</sup> Ovaj ugovor spada u strogo formalne pravne poslove, te je za njegovu punovažnost nužna notarski obrađena isprava,<sup>97</sup> prilikom koje je notar dužan stranke poučiti o svim nasljedno-pravnim dejstvima ovog ugovora kao i mogućnostima njegovog raskida ili opoziva.<sup>98</sup> ZN FBiH je regulisao mogućnost sporazumnog raskida ugovora o nasljeđivanju, koji mora biti u formi notarski obrađene isprave.<sup>99</sup> Pošto je suštinski ovaj ugovor moguć samo između bračnih ili vanbračnih partnera utoliko će isti biti raskinut ako brak prestane razvodom ili poništenjem, odnosno ako prestane vanbračna zajednica, osim ako u samom ugovoru nije određeno drukčije, što znači da je strankama na dispoziciji eliminisanje ovog razloga za isključenje prilikom sačinjavanju ugovora.<sup>100</sup> Iako jednostrani raskid ili opoziv ugovora o nasljeđivanju nije dopušten, osim ako je zakonom drukčije određeno, ipak jedna ugovorna strana može pobijati ugovor o nasljeđivanju ukoliko su pri njegovom zaključivanju postojale mane volje.<sup>101</sup> Zakonodavac je u dva slučaja dopustio jednostran raskid, odnosno opoziv ugovora. Ukoliko je nasljeđivanje jedne strane ugovorom o nasljeđivanju bilo uslovljeno ispunjenjem obaveze druge strane, ugovor se zbog neizvršenja može jednostrano raskinuti po općim pravilima obligacionog prava.<sup>102</sup> U navedenom slučaju riječ je o razlozima usljed čijeg nastupanja je stranka koja se obavezala na prenošenje nasljedstva *mortis causa* ovlaštena na jednostran *raskid* ugovora, zbog neispunjenja preuzetih obaveza druge strane. No, u drugom slučaju ne dolazi do raskida nego do opoziva ugovora zbog postojanja ili naknadnog nastupanja zakonom predviđenih okolnosti, usljed kojih ugovor biva opozvan. Pored toga, ovaj opoziv je specifičan i po tome što treba biti sačinjen u formi notarski obrađene isprave kojom se druga

---

94 O ovome opširnije vidjeti: D. Đurđević, „Uvođenje ugovora o nasljeđivanju u srpsko pravo“, *Analiza Pravnog fakulteta u Beogradu*, god. LVII, br. 2/2009, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2009, 190.

95 E. Bikić/M. Povlakić/S. Suljević/M. Plavšić, 492.

96 U uporednom pravu, u slučaju da navedenim ugovorom samo jedna strana preuzme obavezu ostavljanja cijelog ili samo dijela naslijeđa drugoj strani, smatra se da samo ta izjava volje mora biti data lično, dok druga strana prilikom davanja izjave volje može biti zastupana. D. Đurđević, 192.

97 Slično je rješenje prihvaćeno u gotovo svim pravnim porecima koji ovaj ugovor dopuštaju poput: Njemačke, Austrije, Estonije, Švicarske. E. Bikić/M. Povlakić/S. Suljević/M. Plavšić, fn. 1253, 1254, 1255 i 1256, 493.

98 Čl. 128 ZN FBiH.

99 Čl. 130 st. 1 ZN FBiH.

100 Čl. 130 st. 2 ZN FBiH.

101 Čl. 130 st. 3 i 4 ZN FBiH.

102 Čl. 131 st. 1 ZN FBiH.

strana isključuje iz naslijeđa temeljem ugovora o nasljeđivanju.<sup>103</sup> „Ukoliko su nakon zaključenja ugovora o nasljeđivanju na strani jedne ugovorne strane ispunjene pretpostavke za isključenje iz nasljeđivanja ili i prije toga, a druga ugovorna strana za to nije znala, druga ugovorna strana može u zakonom propisanoj formi izvršiti isključenje iz naslijeđa, čime se smatra da je izvršila opoziv svojih raspolaganja u ugovoru o nasljeđivanju, osim ako prilikom isključenja izričito ne odredi da se isključenje ne odnosi na dio obuhvaćen ugovorom o nasljeđivanju.“<sup>104</sup> Pošto je ZN FBiH regulisao da isključenje može biti učinjeno u formi testamenta ili ugovora o nasljeđivanju,<sup>105</sup> postavlja se pitanje valjanosti ugovora o nasljeđivanju kao prioriternog pravnog osnova u odnosu na testament. Ipak, u slučaju da isključenje stranke ugovornice bude valjano i učinjeno u formi testamenta ugovor o nasljeđivanju se po automatizmu smatra opozvanim. Među nedostacima ugovora o nasljeđivanju, koji nije jedinstveno prihvaćen ni u svim zemljama istog pravnog sistema,<sup>106</sup> se ističe ograničenje slobode testiranja (osim u slučaju opoziva ugovora op.a.).<sup>107</sup> S druge strane, postoje autori koji smatraju da je najveći nedostatak ovog ugovora u tome što on ne ograničava slobodu ugovornog zavještaoaca da preduzima pravne poslove *inter vivos*.<sup>108</sup>

### 3.3. Ugovor o ustupanju i raspodjeli imovine za života

U pogledu ugovora o ustupanju i raspodjeli imovine za života važno je naglasiti da sporazum može biti zaključen samo između pretka i njegove djece i drugih potomaka (unuka, praunuka itd.), dakle onih lica koja bi u datom trenutku bili nasljednici prvog nasljednog reda.<sup>109</sup> Pošto prvi nasljedni red čine i bračni, odnosno vanbračni partner, nameće se pitanje njegovog nasljedno-pravnog statusa prilikom zaključenja ovog ugovora. Da li to znači da se ustupitelj može dogovoriti sa djecom i drugim potomcima koji će biti pozvani na naslijeđe o ustupanju imovine bez bilo kakve saglasnosti supružnika? Odgovor je dao zakonodavac normirajući da ustupitelj može ustupanjem i raspodjelom obuhvatiti svog bračnog partnera uz njegov pristanak, a ukoliko bračni partner ne bude obuhvaćen ustupanjem i raspodjelom, njegovo pravo na nužni dio ostaje neokrnjeno.<sup>110</sup> U tom slučaju ustupanje i raspodjela ostaju punovažne, samo se prilikom utvrđivanja vrijednosti ostavine

103 Na notarima je da ubuduće stranke upozore na činjenicu da opoziv može biti učinjen samo s obzirom na imovinu kojom je raspolagano ugovorom o nasljeđivanju, a što treba izričito navesti u testamentu. Moguće je da testament sadrži izjavu o isključenju druge ugovorne strane, ali u odnosu na zaostavštinu koja nije obuhvaćena ugovorom o nasljeđivanju, te će stoga ugovor o nasljeđivanju ostati na snazi. E. Bikić/M. Povlakić/S. Suljević/M. Plavšić, 496.

104 Čl. 131 st. 2 ZN FBiH.

105 Čl. 46 st. 1 ZN FBiH.

106 Tako ga ne dopušta francusko, italijansko, grčko, švedsko, finsko, špansko, portugalsko pravo itd. *Ibid.*, fn. 1192, 1193, 1194, 1195, 1196, 1197 i 1198, 482.

107 *Ibid.*, 483.

108 „Na taj način ugovorni zavještalcu ima mogućnost da izigra očekivanja ugovornog nasljednika, tako što će prekomjernim poklonima umanjiti svoju zaostavštinu.“ D. Đurđević, 210.

109 Čl. 135 ZN FBiH, čl. 128 ZN RS i čl. 109 ZN BD BiH.

110 Čl. 141 st. 1 ZN FBiH, čl. 134 st. 1 ZN RS i čl. 115 st. 1 ZN BD BiH.

radi određivanja nužnog dijela preživjelog bračnog partnera dijelovi ostaviteljeve imovine koji su ustupljeni njegovim potomcima smatraju kao poklon.<sup>111</sup> Kao što uočavamo, u ovom ugovoru je moguće, ali za njegovu punovažnost nije i nužno, da bude obuhvaćen i bračni partner pretka-ustupitelja, koji se sa istim ustupanjem treba saglasiti da bi punopravno učestvovao u raspodjeli ustupljenih dobara.<sup>112</sup> Međutim, ako se supružnik ne saglasi sa ustupanjem imovine na ovaj način njegovo pravo na nužni dio ostaje neokrnjeno, tako da će prilikom postavljanja zahtjeva za nužnim dijelom od strane supružnika (ukoliko to bude moguće) dobra ustupljena na ovaj način ući u obračunsku vrijednost zaostavštine i biti tretirana kao pokloni, a što znači da će biti moguće namirenje supružnika kao nužnog nasljednika i iz vrijednosti ustupljenih dobara putem ugovora o ustupanju i raspodjeli imovine za života ostavitelja.<sup>113</sup> U slučaju zaključenja punovažnog sporazuma o ustupanju i raspodjeli, imovina navedena u sporazumu nakon smrti pretka ne čini njegovu zaostavštinu. Zaostavštinu eventualno može sačinjavati ona imovina pretka koja nije bila obuhvaćena ustupanjem i raspodjelom, kao i dobra koja je stekao nakon zaključenja sporazuma.<sup>114</sup> Pojedini potomci ne mogu pobijati sporazum zbog toga što im je eventualno ustupljen manji obim imovine u odnosu na druge potomke, pa dosljedno tome, ne mogu tražiti ni reduciranje ustupanja učinjenog drugim licima da bi im se namirio nužni dio.<sup>115</sup> Prilikom ustupanja i raspodjele ustupitelj može za sebe ili za svog bračnog partnera, ili kao za koje drugo lice zadržati pravo plodouživanja, pravo upotrebe ili pravo stanovanja na svim ustupljenim stvarima, ili na samo nekim od njih.<sup>116</sup> Pored toga ovlašten je da tom prilikom ugovori doživotnu rentu u naturi ili novcu, ili doživotno izdržavanje ili bilo kakvu drugu naknadu. Ukoliko su pravo plodouživanja, pravo upotrebe, pravo stanovanja, doživotna renta ili doživotno izdržavanje ugovoreni za ustupitelja i njegovog bračnog partnera zajedno, u slučaju smrti jednog od njih, to pravo ili renta ili doživotno izdržavanje pripada u cjelini preživjelom bračnom partneru, i traje sve do trenutka njegove smrti, ako nije što drugo ugovoreno, ili ako drukčije ne proizilazi iz okolnosti slučaja.<sup>117</sup>

Pošto sporazum o ustupanju i raspodjeli imovine *inter vivos* ima elemente ugovora o poklonu, zakonom je predviđeno pravo ustupioca na opozivanje ustupanja i raspodjele, tj. ovlaštenje da zahtijeva od potomka, odnosno bračnog partnera (u FBiH i vanbračnog partnera) da mu ovaj vrati ono što je primio ustupanjem i raspodjelom. Razlozi zbog kojih je to moguće izvršiti su navedeni zakonom i svedeni na: grubu nezahvalnost prema ustupiocu<sup>118</sup> ili neudovoljenju preuzete obaveze davanja izdržavanja,<sup>119</sup> ugovorenog ustupanjem i raspodjelom imovine,

111 Čl. 141 st. 2 ZN FBiH, čl. 134 st. 2 ZN RS i čl. 115 st. 2 ZN BD BiH.

112 *Ibid.*, 454.

113 A. Silajdžić, *Nasljedno pravo*, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, 1964, 226.

114 Čl. 138 st. 1 ZN FBiH, čl. 131 ZN RS i čl. 112 ZN BD BiH.

115 E. Hašić/A. Muslić/B. Krešić, 91.

116 Čl. 140 st. 1 ZN FBiH, čl. 133 st. 1 ZN RS i čl. 114 st. 1 ZN BD BiH.

117 Čl. 140 st. 2 ZN FBiH, čl. 133 st. 1 ZN RS i čl. 114 st. 2 ZN BD BiH.

118 „Verbalnim i fizičkim napadom, kao i nanošenjem lakih tjelesnih povreda tužiocu od strane tuženika, tuženici su pokazali grubu neblagodarnost prema tužiocu, što je sve razlog za opoziv ugovora o raspodjeli nepokretne imovine za života.“ D. Medić/H. Tajić, 307.

119 „Ustupilac imovine po ugovoru o ustupanju i raspodjeli imovine za života ima pravo da mu poto-

ili neispunjenje ustupiočevih dugova, a čija isplata mu je naložena ustupanjem i raspodjelom.<sup>120</sup> Znači, nakon nastupanja navednih razloga ustupilac ima pravo na opozivanje ugovora bez da sud ulazi u procjenu njegovog opoziva. Na drugoj strani, u slučajevima neizvršenja preuzetih obaveza utvrđenih sporazumom o ustupanju i raspodjeli imovine, ali iz razloga koji nisu prethodno navedeni, sud će, vodeći računa o važnosti preuzete obaveze za ustupitelja i o ostalim okolnostima slučaja, odlučiti da li ustupitelj ima pravo zahtijevati vraćanje date imovine, ili samo pravo tražiti prinudno izvršenje preuzete obaveze.<sup>121</sup> U ovom drugom slučaju sud nije obavezan da nakon utvrđenog razloga na koji se ustupitelj poziva (a pri tome to nije nijedan od gore navedenih razloga) donijeti odluku o opozivu ugovora, odnosno vraćanju imovine, nego može odlučiti i da se dužnik prinudi na ispunjenje preuzete obaveze. Potomak ili bračni partner koji je, iz gore navedenih razloga, morao vratiti ustupitelju ono što je primio prilikom ustupanja ili raspodjele je ovlašten zahtijevati svoj nužni dio poslije smrti ustupitelja, ali samo ukoliko nije isključen iz naslijeđa, niti je postao nedostojan nasljeđivanja ustupitelja, niti se odrekao nasljedstva.<sup>122</sup> Prilikom izračunavanja nužnog dijela potomaka ili supružnika dijelovi imovine koju je ostavitelj za života ustupio i raspodijelio svojim ostalim potomcima ili bračnom partneru će biti smatrani poklonom.<sup>123</sup>

### 3.4. Svjedoci prilikom sačinjavanja sudskog testamenta

O statusu supružnika u nasljedno-pravnim odnosima svjedoče i odredbe o svjedocima prilikom sačinjavanja testamenta. Tako je određeno da svjedoci prilikom sačinjavanja sudskog testamenta trebaju biti punoljetna lica, koja su poslovno sposobna, pismena i koja poznaju službeni jezik koji je u upotrebi u sudu. Pravilima vanparničnog postupka je regulisano da svjedoci ne mogu biti potomci zavještaoca, njegovi usvojenici i njihovi potomci, njegovi preci zaključno sa djedom i babom/nanom i njihovim potomcima prvog stepena, njegovi srodnici u pobočnoj liniji do trećeg stepena, supružnici svih ovih lica i supružnik ostavioca.<sup>124</sup> Ništave su odredbe sudskog testamenta kojim se nešto ostavlja sudiji koji je sastavio testament, svjedocima testamenta, kao i precima, potomcima, braći i sestrama i supružnicima tih lica.<sup>125</sup> Svrha ovog pravila je da bude odstranjen mogući uticaj sudije koji sastavlja testament kao i uticaj svjedoka pri sačinjavanju testamenta na volju testatora. Zakoni

---

mak-primalac imovine po takvom ugovoru vrati ono što je po ugovoru primio ako ne daje ustupiocu ili kome drugom izdržavanje određeno ugovorom o ustupanju i raspodjeli imovine za života.“ Vrhovni sud Srbije, br. 850/98, od 13.V.1998. godine. *Ibid.*, 309.

120 Čl. 144 st. 1 i 2 ZN FBiH, čl. 137 st. 1 ZN RS i čl. 118 st. 1 ZN BD BiH.

121 Čl. 144 st. 3 ZN FBiH, čl. 137 st. 2 ZN RS i čl. 118 st. 2 ZN BD BiH.

122 Čl. 145 st. 1 ZN FBiH, čl. 138 st. 1 ZN RS i čl. 119 st. 1 ZN BD BiH.

123 Čl. 145 st. 2 ZN FBiH, čl. 138 st. 2 ZN R Srpske i čl. 119 st. 2 ZN BD BiH.

124 Čl. 187 ZVPP FBiH, čl. 196 ZVPP RS i čl. 178 ZVPP BD BiH. „Činjenica što je prilikom sačinjavanja sudskog testamenta bio prisutan svjedok testament-srodnik četvrtog stepena srodstva zavještaoca je bez uticaja na njegovu punovažnost jer se radi o testamentu koji je, po sačinjavanju od strane sudije, zavještalcu pročitao i potpisao.“ Vrhovni sud Republike Crne Gore, br. Rev-166/05, od 20.IV.2006. godine. *Ibid.*, 209-210.

125 Čl. 73 ZN FBiH, čl. 75 ZN RS i čl. 72 ZN BD BiH.

o nasljeđivanju su regulisali da ne mogu biti svjedoci pri sačinjavanju pismenog testamenta pred svjedocima i sudskog testamenta, niti testament sačiniti po kazivanju zavještatelja u svojstvu sudije: potomci zavještatelja, njegovi usvojenici i njihovi potomci, njegovi preci i usvojitelji, njegovi srodnici u pobočnoj liniji do četvrtog stepena zaključno, bračni partneri svih ovih osoba i bračni partner zavještatelja.<sup>126</sup> „Lice koje je po kazivanju ostavioca sastavilo pismeni testament pred svjedocima može biti svjedok tog testamenta.“<sup>127</sup> Pri tome, u svakom momentu trebamo imati u vidu da su, u nasljednopravnim odnosima na području FBiH, vanbračni partneri izjednačeni sa bračnim partnerima, tako da i u onim slučajevima u kojima je zakonodavac spomenuo bračnog partnera možemo podrazumijevati i supružnike iz vanbračne zajednice.<sup>128</sup> Ne mogu biti svjedoci pri sačinjavanju međunarodnog testamenta: potomci zavještatelja, njegovi usvojenici i njihovi potomci, njegovi preci usvojitelji, njegovi srodnici u pobočnoj liniji do četvrtog stepena zaključno, bračni partneri svih ovih osoba i bračni partner zavještatelja.<sup>129</sup>

Raspologanja zavještatelja u korist svog bračnog partnera smatrat će se opozvanima ako je brak prestao na osnovu pravomoćne presude nakon što je testament sastavljen, osim ako je ostavitelj drukčije odredio svojim testamentom.<sup>130</sup>

### **Zaključak**

Analiziranjem pozitivno-pravnih propisa koji regulišu nasljedno-pravni status supružnika u BiH zaključujemo da i u ovom polju privatno-pravnih odnosa preovlađuje pravni partikularizam i neusklađenost pravnih odredbi koje na koncu rezultiraju nesigurnim pravnim poretkom kao jednim od faktora nestabilnosti sveukupnog društveno-ekonomskog miljea. S tim uvezi rad ima za cilj da podstakne što skorije usklađivanje nasljedno-pravnog statusa supružnika na području BiH. Pozitivno-pravno regulisanje date materije nam trenutno ne ulijeva nadu u siguran nasljedno-pravni status supružnika i njihov jednak tretman u BiH, niti nam daje jedinstven odgovor na pitanje: Da li nasljedno-pravne odredbe trebaju favorizovati supružnika u odnosu na druge nasljednike? U svrhu davanja odgovora, u ovom radu smo, služeći se adekvatnim naučno-istraživačkim metodama, izložili sva tri zakonska tretmana supružnika, nakon čega možemo zaključiti da se jedino zakonodavac na području entiteta FBiH opredijelio za posebne mjere zaštite nasljedno-pravnog statusa supružnika, dok su zakonodavci u entitetu RS i distriktu Brčko zadržali ranije, socijalistička rješenja za koja možemo konstatovati da blago favorizuju nasljedno-pravni status supružnika, ali ne pretenduju ka njegovoj posebnoj zaštiti u odnosu na druge nasljednike.

---

126 Čl. 72 ZN FBiH, čl. 74 ZN RS i čl. 71 ZN BD BiH.

127 Bilten Vrhovnog Suda BiH, br. 1985/4, Novinsko-izdavačka organizacija Službeni list SRBiH, Sarajevo, 1985.

128 Čl. 9 ZN FBiH.

129 Čl. 97 ZN FBiH i čl. 97 ZN RS.

130 Čl. 123 ZN FBiH.

Dr. sc. Ajdin Huseinspahić, Assistant Professor  
Faculty of Law University of Zenica

## **THE HEREDITARY-LEGAL POSITION OF SPOUSES IN BOSNIA AND HERZEGOVINA**

### **Summary**

In this paper we discussed the hereditary-legal position of spouses through the Laws of inheritance in the three legal areas of Bosnia and Herzegovina (two entities and one district). In order to maximize the relevance of the analysis of the applicable laws as well as of the final conclusions, we started the paper by pointing out the historical significance of the hereditary-legal position of the spouses. Our goal was to review the hypothesis about the special status of spouses, i.e. their special protection through the provisions of inheritance law. After examining the hypothesis by means of relevant scientific methods we concluded that only the legislator in the entity Federation of Bosnia and Herzegovina is paying special attention to the spouses (married and unmarried partners) whose inheritance status is equal, enabling them to enjoy the rights that they do not have in the other entity and the district. This is visible in the field of legal, as well as testamentary and contractual inheritance.

Keywords: spouse, married and unmarried spouse, inheritance, legal inheritance, forced heirs, contract of inheritance.